

Wandeling 'Illuster Antwerpen' **Illustraties aan werfomheining** **van het stadhuis**

Introductie

Geschiedenis

1561-1565	Bouw van stadhuis na Spaanse omwalling Vlaamse Renaissancestijl
1576	Spaanse Furie
1577	Heropbouw
19^e eeuw	Grondige verbouwing (stadsarchitect Pierre Bourla) > binnenkoer overkoepeld en inbrengen eretrap > campaniletoren ondersteund door nieuwe staalconstructie > interieur volledige historiserend vernieuwd
1936	Beschermd als monument
1999	Unesco-werelderfgoed
2014	Open Oproep totaalrestauratie
2021	Heropening stadhuis

Restauratie

Ankerpunten voor de restauratie en reorganisatie

- **Icoon** voor waardevol erfgoed aangepast aan hedendaags comfort
- Modern politiek centrum onder **1 dak**
- **Open stadhuis** voor Antwerpenaars en bezoekers
- **Pilootproject:** beschermd erfgoed met internationaal duurzaamheidscertificaat BREEAM
- Totaalrestauratie **onroerend én roerend** erfgoed
- **Accent op publieke uitstraling en maximaliseren actieve betrokkenheid** bezoeker voor, tijdens en na de restauratie

Creatieve invulling

Bestuur wil een positief draagvlak creëren

Bezoekers tijdens de restauratiewerken informeren en betrekken

Impact van de werfactiviteiten tot een minimum beperken

- Keuze voor een **creatief project** in plaats van commercialisering door externen
- Aanstelling **Fatinha Ramos als illustrator** voor uitwerking creatief project

Zijde Grote Markt en Zilversmidstraat:

- Werfomheining > invulling van 28 poorten van de gevel
- Rode draad > een allegorisch liefdesverhaal tussen een Reiziger en de (het) stad(huis)
- Aandachtspunten > inblik in de geschiedenis van het stadhuis, verhaal van de Reiziger
- Figuren en objecten met link naar het stadhuis, de stedelijke musea, grote campagnes van de stad en de producten van de stad
- Gebruik van QR-code (op een gouden handje per poort) met link naar museumApp waarin uitleg over inhoud en linken naar musea ed... = netwerk overheen de stad (NL,Fr,Du,Eng)

Zijde Suikerrui:

- Werfomheining > campagnes van de stad
- Steigerdoek > creatieve invulling

***Antwerpen maakt van haar stadhuis een
hedendaags 'Huis van de Stad' waar het bestuur
en de inwoners zich helemaal thuis zullen voelen.***

***Tot dan botst u er op een bouwwerf.
Maar niet zomaar een werf. Rond het hele Huis
vindt u mooie afbeeldingen die een tip van
de sluier van de stad oplichten.***

***Aan de hand van deze reeks volgt u de reis die de
Reiziger doorheen Antwerpen maakt.***

***U ontdekt de stad samen met hem. Elke tekening
laat u kennismaken met een klein stukje Antwerpen
en nodigt u uit om de onderwerpen van dichterbij te
bekijken. Laat u inspireren, steek op wat u nog niet
wist en kijk mee uit naar een nieuw stadhuis.***

Poort 1 (Reiziger komt aan)

Eindelijk, de lichtjes van de Schelde! De Reiziger heeft zijn bestemming bereikt. Antwerpen en haar Schelde, ze kunnen niet zonder elkaar. De rivier verbindt de stad al eeuwen met de rest van de wereld en maakte haar tot de wereldstad en wereldhaven die ze vandaag is.

De Reiziger bewondert de imposante skyline van de stad. Zijn oog valt meteen op het **Red Star Line Museum** met de opvallende uitkijktoren. De stad trekt vandaag mensen aan van over de hele wereld, maar ooit was het omgekeerd. Aan de voet van de Red Star Line Compagnie vertrokken tijdens de 19^e en begin 20^e eeuw twee miljoen Europese migranten naar het beloofde land, Amerika. Vandaag is die beroemde vertrekplaats het Red Star Line Museum waar u de straffe verhalen van de gelukzoekers van toen ontdekt.

Dan ziet de Reiziger hoe de **Onze-Lieve-Vrouwekathedraal** ver boven Antwerpen uitrijst. Haar unieke gotische elegantie is al sinds de 15e eeuw hét

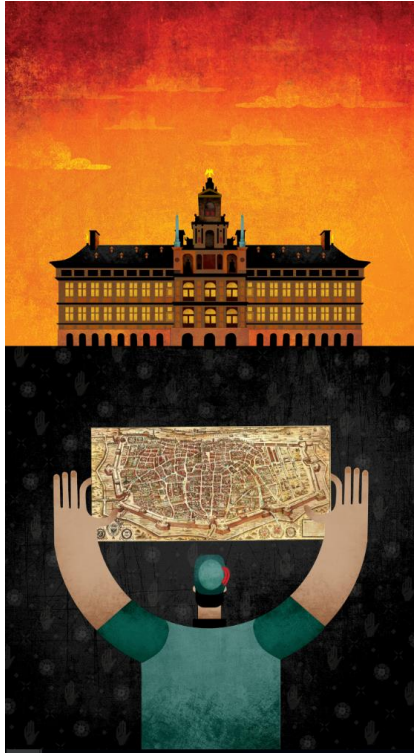
symbool van de stad en de trots van de Sinjoren, haar inwoners. Ze is een bezoek meer dan waard, want binnenin herbergt ze nog meer pracht.

Een triton steekt nieuwsgierig zijn hoofd boven water. Deze legendarische meerman staat bovenop de campaniletoren van het stadhuis. Hij symboliseert de kracht en onafhankelijkheid van de stad en is een ode aan de Schelde die Antwerpen zoveel welvaart bracht.

Extra info:

- Een patroon van de schouw in de Leyszaal is terug te vinden in de tekening; het zijn de golven van de schelde.
- De afgebeelde ster op de boot is het symbool van het Red Star Line Museum.

Poort 2 (Reiziger bekijkt kaart)

De Reiziger meert aan en zoekt zijn weg. Hij plooit de **Bononiensiskaart** open. Dit plan uit 1565 toont de handelsmetropool Antwerpen op het hoogtepunt van haar economische bloei tijdens de Gouden Eeuw. De Antwerpse drukker Gillis Coppens van Diest drukte het plan op twintig bladen handgeschept papier. De kaart is het meest monumentale en gedetailleerde portret van de stad uit die tijd. U kan het replica zelf bewonderen in het **Museum Plantin-Moretus**. In dit originele woonhuis en atelier van de uitgeversfamilie Plantin-Moretus ontdekt u de lange geschiedenis van het boek en de drukkunst. U staat er midden tussen de oudste drukpersen ter wereld.

Dan valt het oog van de Reiziger op de gouden adelaar die met gespreide vleugels op het stadhuis staat. Het fiere dier kijkt naar de Duitse stad Aken, die lange tijd de hoofdstad was van het Heilig Roomse Rijk der Duitse Natie. Het toenmalige markgraafschap Antwerpen maakte daar deel van uit.

Extra info:

- Een patroon van handjes en bloemetjes als symbool voor het stadhuis van Antwerpen op de achtergrond .

Poort 3 (Rubens en Isabella)

De Reiziger loopt de wereldschilder **Peter Paul Rubens** (1577-1640) tegen het lijf. Niet verwonderlijk: het is moeilijk om Rubens níet tegen te komen in Antwerpen. Zijn standbeeld prijkt op de Groenplaats en op enkele plekken in het stadscentrum hangen befaamde werken van hem, nog op de plek waarvoor hij ze maakte. Loop zeker ook eens binnen in het **Rubenshuis**. U maakt er kennis met de architect, manager, verzamelaar, graficus, societyfiguur en familieman die Rubens was. In 1609 huwde hij met **Isabella Brant**, dochter van de toenmalige stadssecretaris Jan Brant. Samen kregen ze een dochter Clara en twee zonen, Albert en Nikolaas.

De Reiziger heft het glas. Een Antwerps biertje? Allicht. Antwerpen houdt van (haar) bier. Hier werd al in de 13^e eeuw **bier** gebrouwen. In 1554 bouwde de stedenbouwkundige Gilbert Van Schoonbeke het Waterhuis of Brouwershuis. Daar werd het water via een rosmolen opgepompt en verdeeld naar de zestien brouwerijen in de buurt.

Extra info:

- Het Rubensportiek uit de 17de eeuw is te zien op de achtergrond.
 - Het tegelpatroon op de tekening is ook terug te vinden in het stadhuis.
 - Er zijn ook bijen te zien. In de stad staan er op meerdere stadsgebouwen, oa het stadhuis, bijenkasten. In functie van de restauratie van het stadhuis zijn deze kasten momenteel verwijderd.
- In de stadswinkel is bovendien 'Antwerpse honing' te koop. Er bestaat ook Antwerps honingbier, gemaakt met honing van Antwerpse bijen uit de binnenstad.

Poort 4 (Bruegel)

De Reiziger vervolgt zijn tocht door de stad en ontmoet opnieuw een groot schilder, **Pieter Bruegel I.** Na zijn reis naar Italië, vestigde Pieter Bruegel I zich in de tweede helft van de 16e eeuw in Antwerpen. Zijn etsen, gravures, tekeningen en landschapsschilderijen vielen al snel in de smaak. Bruegel schilderde het liefst volkse taferelen en scènes uit het plattelandleven. Het leverde hem later de bijnaam 'Boerenbruegel' op.

Het **Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen** (KMSKA) heeft enkele van Bruegels werken in haar bezit. Om ze daar te gaan bekijken, moet u nog even wachten. Het KMSKA is grondig aan het verbouwen en gaat opnieuw open in 2020. Maar niet getreurd: intussen hangen de belangrijkste kunstwerken op verschillende gastlocaties in en rond Antwerpen.

Poort 5 (Toren van Babel)

Voor hij het weet, verdwaalt de Reiziger in een van Pieter Bruegel I's meest bekende werken: 'De toren van Babel'. De toren van Babel is een mythisch bouwwerk uit het Oude Testament. Het verhaal gaat dat de mensen van Babel een toren wilden bouwen die tot in de hemel zou reiken. God strafte hen voor hun hoogmoed door hen allemaal een andere taal te laten spreken. Niemand kon elkaar nog verstaan en de bouw van de toren werd gestaakt. Daarna verspreidde God de mensen over de aarde. De stad kreeg de naam Babel, afgeleid van het Hebreeuwse woord balal, dat 'verwarring brengen' betekent.

In de toren ontmoet de Reiziger tientallen nationaliteiten. Ook in de tijd van Pieter Bruegel was Antwerpen al een aantrekkingspool voor mensen uit alle uithoeken van de wereld. En dat is ze nu nog altijd. Het maakt van Antwerpen een echte wereldstad met meer dan 170 verschillende nationaliteiten.

In de manchetknoop van Bruegel schittert de stralende A. Dit is hét symbool van Antwerpen. De hoofdletter A is natuurlijk de eerste letter van Antwerpen, maar ook een door Antwerpenaars veel gebruikte aanspreking. In het Antwerpse dialect klinkt 'u' als 'a'. De hoofdletter is positief, fier en zelfzeker. De kleuren en de stralen rond de A geven haar energie en een warme uitstraling.

Extra info:

- De kunstenares Fatinha Ramos heeft zichzelf in deze tekening verwerkt.

Poort 6 (Dulle Griet)

De Reiziger ontsnapt maar net aan de razende **Dulle Griet**, het hoofdpersonage uit het gelijknamige en wereldbepaalde schilderij van Pieter Bruegel I uit 1563. De Dulle Griet is een grote, fanatiek ogende vrouw die voortsnel door een hels landschap vol monsters en geweld. Ze heeft een harnas aan en draagt een helm en zwaard, eetgerei en een geldkist. Het is niet zeker wat de scène precies betekent. Mogelijk verwijst ze naar een Middelnederlands spreekwoord: 'een roof voor de helle doen', oftewel 'nergens voor terugdeinzen'.

Het originele schilderij hangt hier in Antwerpen, in het **Museum Mayer van den Bergh**. Vanaf oktober 2019 speelt het paneel een centrale rol in de Bruegeltentoonstelling tijdens het themajaar Bruegel 2019, 450 jaar na zijn dood. De Dulle Griet moet er tegen dan piekfijn uitzien. Tot dan is het schilderij voor restauratie in Brussel bij het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium.

Extra info:

- De Dulle Griet draagt een paraplu in plaats van een zwaard, als ludieke verwijzing naar het Belgische weer.
- In de mand zijn de rode en witte bloemen terug te vinden die symbool staan voor Antwerpen. Deze zijn ook terug te vinden aan de plafonds van o.a. de collegezaal en de traphal van het stadhuis.

Poort 7 (Henri Leys)

De Reiziger bekomt van zijn hevige ontmoeting in de campaniletoren van het stadhuis. Sinds het ontstaan van het stadhuis heeft die plek al meerdere gedaantewisselingen meegemaakt.

In de 19^e eeuw plande het nieuwe stadsbestuur een grote verbouwing om het oude stadhuis te moderniseren volgens de nieuwe noden. Oude en nieuwe elementen werden hierbij gecombineerd. Henri Leys schilderde levensgrote historische taferelen op de muren van het 'Schoon Verdiep'. Voor de campaniletoren koos het stadsbestuur voor een bouw materiaal dat toen heel innovatief was: staal verving de afgeleefde houten draagconstructie van de toren.

De Reiziger loopt Henri Leys tegen het lijf. Die is dan ook alomtegenwoordig in het stadhuis. Hij verfraaide niet enkel de muren, maar heeft er ook twee zalen op zijn naam staan. Henri Leys was meer dan zomaar een kunstschilder. Hij was ook gemeenteraadslid in Antwerpen

en ijverde mee voor de vrijmaking van de Schelde in 1863.

Het oog van de Reiziger valt op het boek 'Het stadhuis van Antwerpen. Een verhaal van 450 jaar.' Dit werk zoomt in op de geschiedenis van het stadhuis tot vandaag. Het is geïllustreerd met prachtige foto's, prenten, tekeningen en plannen van het gebouw. Het boek is onder andere verkrijgbaar in het **Felix Archief**.

Poort 8 (Reiziger fietst)

Hop! De Reiziger springt op de fiets, of beter 'de Velo'. Met de stadsfietsen van **Velo Antwerpen** zoeven bezoekers en bewoners vlot door Antwerpen en haar districten. Het systeem is eenvoudig: u neemt een Velo uit een van de Velo-stations, fietst naar uw bestemming en plaatst daar uw stadsfiets terug in een station.

In de hele stad zijn er ongeveer 3700 fietsen en meer dan 290 stations. Op de website vindt u meer informatie en schrijft u eenvoudig in voor een dag- of weekpas of – waarom niet – een jaarkaart.

De Reiziger fietst over de Grote Markt, het centrum van het middeleeuws stadsgedeelte. Hier staan nog altijd heel wat oude gildehuizen. De huizen werden bewoond door het bestuur van een gilde, een belangenorganisatie van mensen met hetzelfde beroep. De leden hielden hun bijeenkomsten in hun eigen gildehuis.

Extra info:

- De Reiziger verliest de pluim op zijn hoed.
- Op de achtergrond is de adelaar te zien, die verwijst naar de adelaar op de toren van het stadhuis.

Poort 9 (Poorten)

De Reiziger komt aan bij de **Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience**. Hij snuistert er tussen meer dan 1,5 miljoen oude drukken, historische kranten en recente publicaties. Dan valt zijn oog op de historische roman '**De loteling**' van **Hendrik Conscience**. Hierin leest hij het relaas van Jan Braems, een arme boerenzoon, die in ruil voor een smak geld de legerdienst van een rijkeluiszoon gaat vervullen.

Waar nu de collegezaal van het stadhuis is, vond in de 19^e eeuw de loting plaats voor de legerdienst van alle jonge mannen van 19 jaar. Zij moesten naar het stadhuis komen en een kokertje uit een urne of trommel nemen. Daarin zat een nummer dat bepaalde of ze in dienst moesten of niet. De lotingen werden in 1909 afgeschaft.

Achter het beeld van Hendrik Conscience op het gelijknamige plein staan enorme bronzen poorten. Oorspronkelijk stonden die in de kapel van het stadhuis.

De kapel verdween bij verbouwingswerken in de jaren 1880, maar de fraaie poorten kregen hier een tweede leven.

Extra info:

- De lotingen vonden plaats in de collegezaal, de voormalige 'militiezaal'. Aan weerszijden van de deur naar deze zaal bevinden zich 2 beelden die verwijzen naar de loting. De ene houdt een urne vast, de andere een lotje.

Poort 10 (Vrijheidsboom)

De Reiziger keert terug naar het stadhuis en ziet een vrijheidsboom staan. Tot 1882 groeide er inderdaad een boom op de plek waar nu de bronzen Brabofontein staat. Hij werd geplant na de Franse Revolutie als symbool voor de vernieuwde vrije maatschappij. Het gerucht gaat dat het hout van de boom nadien gebruikt werd voor het **bureau** in het kabinet van de burgemeester.

Onder de boom zit een prachtige Dame met om haar hals een schitterende koperen penning. Op de penning staat een afbeelding van het stadhuis met twee opschriften in het Latijn: 'Iusticia et fide' ('uit rechtvaardigheid en trouw') en 'Fons rigans omnia' ('bron die alles bevoeit'). De penning behoort tot de collectie van het **Museum Mayer van den Bergh**.

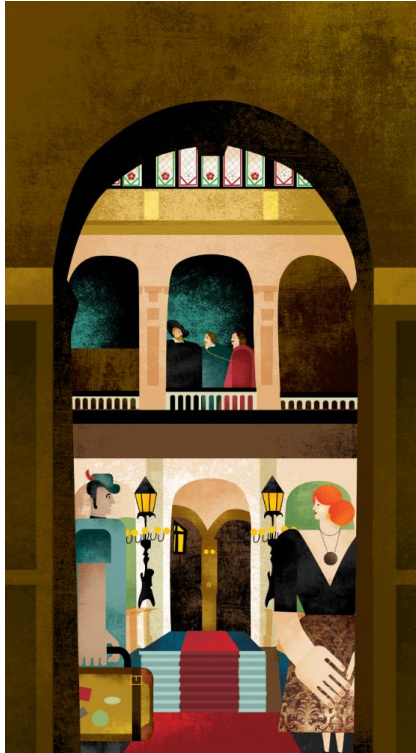
Fritz Mayer van den Bergh (1858-1901) verzamelde al munten als tiener en werd later een befaamde 'numismaat' of muntenkenner.

In de boom zitten enkele zwarte roodstaarten, trekvogels die vanaf half maart tot oktober in steden in Nederland en Vlaanderen voorkomen. U herkent het diertje aan zijn zwarte veren en roestrode staart. In Vlaanderen broeden de meeste zwarte roodstaarten in oude gebouwen. Ze maken er dankbaar gebruik van spleten en hoekjes onder dakpannen en in muren. Deze beschermde vogels komen de laatste decennia steeds meer voor in Vlaanderen, maar ze krijgen het moeilijk. Door moderne bouwtechnieken en renovaties vinden ze minder geschikte plekjes om te broeden. Na de restauratie kunnen ze in het stadhuis terecht in aangepaste nestplaatsen.

Extra info:

- De Dame vindt de pluim van de hoed en geeft deze terug aan de Reiziger.
- De vrijheidsboom was een lindeboom met hartvormige bladeren. Deze symboliseren de liefde die ontstaat tussen de Reiziger en de Dame.
- De Dame met penning staat symbool voor het stadhuis.
- De koperen penning dateert van 1565 en stelt het stadhuis voor, met het opschrift 'Iusticia et fide' (met/uit rechtvaardigheid en trouw). Op de achterzijde het opschrift 'Fons rigans omnia' (Bron die alles besproeit) met de riviergod Scaldis, of de personificatie van de Schelde, met een hoorn des overvloed en de Antwerpse symbolen (het Steen en een hand).
- De Dame draagt oorbellen in de vorm van een hand, een gekend symbool voor Antwerpen.

Poort 11 (Traphal stadhuis)

De Reiziger neemt de Dame bij de hand. Samen betreden ze de monumentale trap in de grote hal van het stadhuis. De treden leiden hen naar het zogenaamde '**Schoon Verdiep**', een letterlijke vertaling van het Franse 'bel étage'. Deze hoofdverdieping bevindt zich immers niet op het gelijkvloers, maar op de eerste verdieping. De rijkelijk versierde traphal was vroeger een binnenplaats. In de 19e eeuw werd ze overkoepeld door toonaangevende architecten waaronder Pierre Bruno Bourla (ook de architect van de Bourslaschouwburg). Voor de decoratie zochten zij inspiratie in de Gouden 16^e Eeuw. De Reiziger en de Dame weten niet waar eerst kijken.

In de Trouwzaal worden ze even heel stil. Hier geven Antwerpse koppels elkaar al meer dan 130 jaar het jawoord. Ze wandelen door de Wandelzaal waar het zonlicht in duizend kleuren binnenvalt door de glas-in-loodramen. De Reiziger en de Dame lopen nog snel even langs de Collegezaal en de Raadzaal en gaan dan verder naar de Leysaal. In het kabinet van de burgemeester valt

hun oog op het portret van voormalig burgemeester Nicolaas Rockox (1560-1640). Deze speelde een belangrijke rol in het politieke, sociale en economische leven tijdens de eerste helft van de 17de eeuw. Hij was ook een kunstliefhebber. In het **Snijders-Rockoxhuis** kunnen bezoekers meerdere stukken uit zijn kunstcollectie bewonderen.

Extra info:

- Aan de balustrade op de achtergrond zijn de drie schilders Rubens, Jordaens en Van Dyck te zien.
- Bovenaan de traphal zijn de rode en witte bloemen te zien.

Poort 12 (Leyszaal)

In de Grote Leyszaal bestuderen de Reiziger en de Dame de muurschilderingen die schilder Henri Leys (1815-1869) er maakte. Samen met stadsarchivaris Pieter Génard bedacht hij een scenario met portretten van hertogen en vorsten die Antwerpen belangrijke gunsten en vrijheden verleenden. In deze historische zaal worden nu ontvangsten en recepties georganiseerd.

Wanneer de Reiziger en de Dame op het balkon van de Leyszaal stappen, hebben ze een prachtig zicht over de Grote Markt. De vrijheidsboom staat er niet meer, maar in de plaats kwam in 1887 de Brabofontein van Jef Lambeaux (1852-1908). Het beeldhouwwerk beeldt de figuur van Brabo af die de hand van de reus wegwerpt. Onder hem houden drie in elkaar gestrengelde zeemeerminnen, geflankeerd door dolfijnen, een schip en burcht omhoog.

Volgens de Antwerpse legende was het Silvius Brabo die de stad bevrijdde van de reus Druon Antigoon. Deze reus stond met twee benen gespreid over de Schelde en dwong alle scheepvaarders tol te betalen om langs te mogen varen. Wanneer iemand weigerde, hakte Antigoon diens hand af en wierp die in de Schelde. Tot de Romeinse legionair Brabo in opstand kwam. Hij vocht met Antigoon, doodde hem, hakte zijn hand af en gooide die in de rivier. Volgens de legende heeft Antwerpen haar naam te danken aan dat 'hand werpen'.

Extra info:

- De Dame draagt een opmerkelijke rok. De print is afkomstig van het goudleren behang in het kabinet van de burgemeester. Dit behang zal ook gerestaureerd worden en opnieuw in het kabinet geplaatst worden.

Poort 13 (Harmonium)

De Reiziger en de Dame ontmoeten Peter Benoit (1834-1901). Deze getalenteerde componist was van eenvoudige afkomst maar kon gaan studeren aan het Koninklijk Conservatorium in Brussel. Hij bevestigde al snel zijn reputatie als beloftevolle componist met zijn Oratorium Lucifer. In 1867 werd hij directeur van de Vlaamse muziekschool, die later het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium van Antwerpen werd. In 1890 richtte hij het Nederlands Lyrisch Toneel op, dat in 1893 de **Vlaamse Opera** werd.

Peter Benoit speelt op het antieke Mustel-harmonium, een kamerorgel dat de stad kocht in 1898 om deuntjes te spelen tijdens bruiloften. Dat duurde tot in 1935, toen de platenspeler het Mustel-harmonium deed vergeten. In 2007 werd het instrument toevallig herontdekt achter een kast in een klein kamertje naast de Trouwzaal. Tijdens de verbouwingswerken aan het stadhuis krijgt het harmonium tijdelijk een plaats in het **museum Vleeshuis**. U kan er de mooie permanente tentoonstelling 'Klank van de Stad' bezichtigen én beluisteren.

Even verderop stuiten de Dame en de Reiziger op de stadstrommelaars uit een muurschildering van Edgard Farasyn (1858-1938): 'Letterkunde 1539. De magistraat begroet De Violieren wederkomende van Gent'. Dit werk siert sinds de 19e eeuw de trappenhal van het stadhuis. Het beeldt de Violieren af die in 1539 een toneelwedstrijd wonnen in Gent. Op het doek stappen rederijkers in een feestelijke stoet met trommelaars.

De Reiziger en de Dame kunnen niet anders dan dansen.

Extra info:

- Peter Benoit kijkt stiekem onder de rok van de Dame.
- Het tegelpatroon is terug te vinden in het stadhuis, in één van de schouwmantels die het stadhuis rijk is.
- De zwierende rok lijkt op een klok van de beiaard van de kathedraal.

Poort 14 (Dansend koppel)

Dansend wervelen ze het kabinet van de burgemeester in. Dit is de werkplek van de burgemeester van Antwerpen en een ruimte die tot de verbeelding spreekt. De prachtige schoorsteenmantel, de portretten van oud-burgemeesters en het echte goudleerbehang trekken de aandacht van de Reiziger en de Dame. Het behang is dringend aan restauratie toe. Tijdens de renovatie wordt het grondig onder handen genomen.

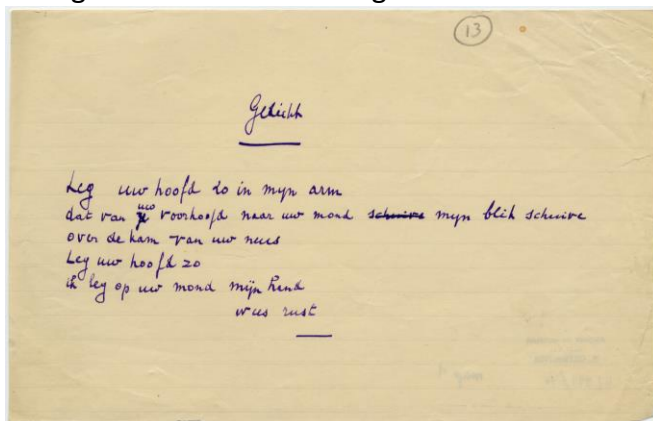
“Leg uw hoofd zo in mijn arm...” schreef Paul van Ostaijen (1896 – 1928). Deze grote Antwerpse dichter verliet het atheneum zonder diploma en ging aan de slag als klerk in het stadhuis van Antwerpen. Naast zijn vaste baan legde hij zich toe op kunst, literatuur, journalistiek, de Vlaamse Beweging en het Antwerpse uitgaansleven. Zijn eerste dichtbundel, ‘Music-Hall’, verscheen toen hij twintig jaar was. De jonge, zoekende schrijver begreep de kunst om het moderne leven te vatten in een levendige poëzie die nieuw was voor Vlaanderen. Na ‘Music-Hall’ was hij in de ogen van velen dé moderne dichter van Vlaanderen.

Bij het grote publiek is hij vooral bekend om gedichten als ‘Huldegedicht aan Singer’, ‘Rijke Armoede van de Trekharmonica’, ‘Boem Paukeslag’, en ‘Marc groet ’s morgens de dingen’.

Over Paul van Ostaijen en zijn gedichten ontdekt u alles in het **Letterenhuis**. Dit museum van de Vlaamse Letteren werd in 1933 opgericht en is tegelijk een literatuurarchief van Vlaanderen. Als ‘geheugen van de Vlaamse literatuur’ bewaart dit huis meer dan twee miljoen brieven en handschriften, 130.000 foto's en 50.000 affiches. Het museum vertelt met prachtige archiefstukken het verhaal van 200 jaar literatuur in Vlaanderen.

Extra info:

- Dit gedicht van Paul Van Ostaijen werd nooit gepubliceerd, maar is een handgeschreven aantekening uit de collectie van het Letterenhuis.

Poort 15 (Rubens + Van Dyck + Jordaens)

Een paar kleine engeltjes of cherubijntjes nemen de Reiziger en de Dame mee. Deze kleine, mollige kinderfiguurtjes komen vaak voor in de barokke schilderkunst. Ze waren niet alleen maar decoratief: ze brachten een contact tussen god en mens tot stand.

Zo ontmoeten de Reiziger en de Dame het beroemde trio Vlaamse Barokschilders: **Peter Paul Rubens** (1577-1640), zijn leerling **Antoon van Dyck** (1599-1641) en zijn tijdgenoot **Jacob Jordaens** (1593-1678). Hun overtuigende, dynamische en emotionele schilderstijl laat de toeschouwer meeleven en meelijden met Christus en de heiligen: precies wat de Contrareformatie nodig had in hun tijd. Nu u hier toch bent, kan u ook eens langslopen bij de geboortehuizen van Antoon Van Dyck (Grote Markt 4) en Jacob Jordaens (Hoogstraat 13) hier om de hoek.

Of ontdek de grafkapel van Peter Paul Rubens in de **Sint-Jacobskerk** (1656). Deze kerk mag trots zijn op haar interieur, een van de mooiste barokinterieurs van West-

Europa. Ze is de Antwerpse startplaats voor pelgrims wanneer ze vertrekken op hun tocht naar het graf van apostel Jacobus in Santiago de Compostela. Deze kerk, op een boogscheut van de winkelstraat Meir, is een van de grootste van Antwerpen. Vanaf 2018 wordt ze volledig gerestaureerd.

Poort 16 (Bourla)

De Reiziger en de Dame hebben het naar hun zin. Hun ontmoeting mag nog wel even duren. De Reiziger vraagt de Dame mee uit voor een voorstelling in de imponerende **Bourlaschouwburg**.

Opvallend aan de Bourlaschouwburg is de rotonde vooraan met de halfronde foyer erboven. De rotonde diende om bezoekers toe te laten met hun koetsen een overdekte ruimte binnen te rijden. Zo bleven ze droog bij regenweer. Vandaag is de rotonde deel van de inkomhal.

Pierre Bruno Bourla (1783-1866) was een neoclassicistisch architect, leraar aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen (1819-1824) en stadsbouwmeester en bestuurder van de havenwerken te Antwerpen (1819-1861). Hij was mee verantwoordelijk voor de grondige renovatie van het interieur van het stadhuis waarvoor hij al begin 19^e eeuw de eerste plannen tekende. De overkoepeling van de binnenkoer van het stadhuis maakte hier deel van uit. Maar de plannen voor deze grote

interieurrenovatie verdwenen rond 1830 voor lange tijd in de schuif. Omwille van de politieke gebeurtenissen in België was er te weinig geld voor dit grote project. Er werden wel al grote onderhoudswerken uitgevoerd. Pas na 1850 werden de plannen voor de transformatiewerken terug bovengehaald. Ze werden gerealiseerd tussen 1880 en 1899 onder de begeleiding van stadsbouwmeester Pieter Dens (1819-1901).

Extra info:

- In de tekening zijn nog enkele historische figuren terug te vinden; Pieter Paul Rubens, Isabella Brant, Henry Leys, voormalig burgemeester Nicolaas Rockox & Bruegel.

Poort 17 (Shopping)

Na de voorstelling nemen de Reiziger en de Dame even tijd om wat souvenirs te kopen. Dat kan in deze **shoppingstad** niet misgaan. Met honderden unieke winkels, designshops en originele kledingwinkels heeft Antwerpen heel wat te bieden.

Antwerpen heeft een uniek modeverhaal te vertellen. De stad is de thuishaven van een van de oudste academies én een van de meest gerenommeerde modeopleidingen ter wereld. Heel wat alumni van de Modeafdeling van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen behoren tot de top van de internationale modescène. En ook het MoMu, het Antwerpse **ModeMuseum**, is een trekpleister voor modeliefhebbers uit binnen- en buitenland.

In 'Antwerpen Koekenstad' kunnen de Reiziger en de Dame natuurlijk ook niet anders dan de echte 'Antwerpse handjes' proeven. Die werden in 1934 bedacht in een wedstrijd van de Antwerpse banketbakkersvereniging. U kan ze kopen ze in allerlei bakkerijen en in de stadswinkel op de Grote Markt.

Na al dat winkelen rusten de Reiziger en de Dame even uit tegen de enorme stenen hand van kunstenaar Henri De Miller midden op de Meir. Van daar zien ze de imposante **Boerentoren** boven de stad uitsteken. Dit kantoorgebouw was in 1931 met zijn 87,5 meter de eerste en hoogste wolkenkrabber van Europa.

Poort 18 (Verloving)

Na hun shoppinguitje wandelen de Reiziger en de Dame verder over de toeristische as, de 'Via Sinjoor'. Deze Oost-Westas start aan het monumentale Centraal Station en eindigt aan het Steen. Ze voert bezoekers via de De Keyserlei, het Operaplein, de Meir en de Groenplaats in een vloeiende beweging tot aan het stadhuis en de Scheldekaaien.

De Reiziger en de Dame komen aan bij het **Centraal Station** van Antwerpen. Dit stationsgebouw naar ontwerp van Louis Delacenserie (1838-1909) in eclectische en voornamelijk neobarokke stijl is onder meer geïnspireerd op het Pantheon in Rome. Opvallend is de grote, rode stalen perronoverkapping. Het Centraal Station, dat ook wel een spoorwegkathedraal wordt genoemd, werd in 1905 geopend. Het is een van de mooiste stations ter wereld. In 1975 kreeg het gebouw de status van beschermd monument. Tussen 2000 en 2009 werd het volledig gerenoveerd en de spoorhal verdubbeld in capaciteit.

Hier, in het midden van de diamantwijk, tovert de Reiziger een verlovingsring met een schitterende **diamant** tevoorschijn. Natuurlijk zegt de Dame 'Ja!'.

Al meer dan vijf eeuwen worden in Antwerpen diamanten verhandeld en bewerkt. Daarmee is de stad het oudste diamantcentrum ter wereld. Doorheen de eeuwen bleef de sector zich hier ontwikkelen, ondanks revoluties, crisissen en oorlogen. Het label 'Cut in Antwerp' is intussen internationaal bekend voor de hoogste kwaliteit. Antwerpen controleert maar liefst vier vijfde van de markt van ruwe diamanten en de helft van de markt van geslepen diamant. De stad telt vier grote diamantbeurzen.

Een nieuwkomer in het historische hart van Antwerpen is **DIVA**, het museum voor Edelsmeedkunst, Juwelen en Diamant. Hier kan u zich laten betoveren door alles wat schittert en blinkt, maar ook door de geschiedenis van zilver en diamant in Antwerpen.

Poort 19 (Nello & Patrasche)

De Reiziger en de Dame moeten bekomen van alle emotie en zoeken de rust op. Op de Handschoenmarkt, aan de voet van de **Onze-Lieve-Vrouwekathedraal**, vlijen zij zich even mee onder de deken van **Nello en Patrasche**.

Nello en Patrasche zijn de hoofdpersonages uit de Engelse roman 'A Dog of Flanders' (1872) van Marie Louise de la Ramée, die het boek publiceerde onder het pseudoniem Ouida. Het verhaal speelt zich af in Hoboken en Antwerpen. Onder meer de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal en de schilderijen van **Rubens** spelen er een belangrijke rol in. Nello, een arme weesjongen, sluit vriendschap met de achtergelaten trekhond Patrasche. Samen zwerven ze elke dag door de stad. Kunstenaar Batist Vermeulen, ook bekend als 'Tist', ontwierp dit beeld van de jongen en zijn hond.

Van bij het beeld hebben de Reiziger en de Dame een adembenemend zicht op de **Onze-Lieve-Vrouwekathedraal**. Deze gotische kruiskerk, gebouwd tussen 1352 en 1521, heeft twee torens. De noordelijke toren werd afgewerkt in 1518. Ze is 123 meter hoog en werd gefinancierd door de stad Antwerpen. Deze toren deed dubbele dienst als belfort van de stad. Sinds 1999 staat hij op de Unesco-werelderfgoedlijst.

Extra info:

- het patroon van het dekentje is terug te vinden in het stadhuis in één van de schouwmantels van het stadhuis.

Poort 20 (Ring valt in putje)

Op de gezellige, autovrije Handschoenmarkt staan de Reiziger en de Dame even stil bij de waterput van Quinten Matsijs. Daarop staat geschreven: 'Dese putkevie werd gesmeed door Quinten Matsijs. De liefde maeckte van den smidt eenen schilder'. Bovenaan het smeedwerk ontdekken de Reiziger en de Dame opnieuw Brabo met de afgehakte hand van de reus Antigoon.

Het verhaal gaat dat Matsijs, toen hij nog geen schilder was maar een smid, verliefd werd op Catherina Heyns. Haar vader vond een smid niet goed genoeg voor zijn dochter, dus schoolde Quinten Matsijs zich om tot kunstschilder. Vandaar: 'De liefde maeckte van den smidt eenen schilder.' Of het verhaal klopt, is niet zeker.

Quinten Matsijs (ca.1466-1530) was in ieder geval een volleerd schilder toen hij in 1491 als vrijmeester werd opgenomen in de registers van de Antwerpse Sint-Lucasgilde. Hij werd beroemd om zijn religieuze werken en typerende portretten. Vandaag wordt hij beschouwd als

de eerste grote schilder van de Antwerpse School, een categorie van kunstschilders die tijdens de 16^e en 17^e eeuw actief waren in Antwerpen.

De Reiziger voelt zich in zijn nopjes aan de zijde van de Dame in deze eindeloze stad. Maar dan, een gil! De prachtige verlovingsring van de Dame tuimelt naar beneden in de diepe waterput.

Poort 21 (Ring gevonden in ruien)

Aan het einde van de middeleeuwen was Antwerpen nog een echte 'waterstad'. Veel van de straten waarover u vandaag wandelt, waren toen stadskanalen of **ruien** die het regen- en afvalwater naar de Schelde afvoerden. Via deze watergeulen brachten de schepen ook hun koopwaar aan land.

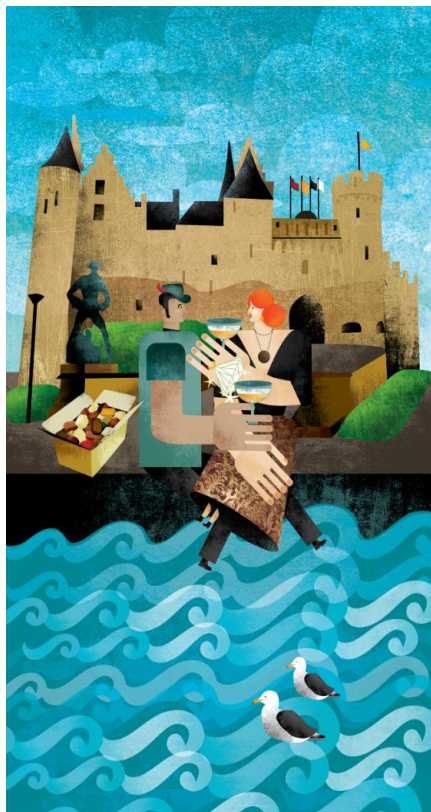
Zo ging het tot de stad in de 16^e eeuw uit haar voegen barstte. Het ruimtegebrek nam toe en de stinkende ruien vormden steeds vaker een probleem. Dus maakte de stad het interessant om de ruien te overwelfen. Wie een huis of bouwwerk bovenop de ruien bouwde, deed dat gratis. En dat werkte. Ook de **Sint-Carolus Borromeuskerk** werd bovenop de vroegere ruien gebouwd.

Het duurde nog tot het einde van de 19^e eeuw voordat de ruien helemaal overwelfd waren. Sindsdien is er in de historische binnenstad geen open water meer. Ondergronds bleven de ruien in gebruik als riool. Sinds het einde van de 20^e eeuw stroomt het meeste afvalwater via

rioolbuizen die door de ruien lopen.

De Reiziger twijfelt geen seconde en daalt af in de ondergrondse ruien om de verlovingsring van de Dame terug op te diepen. Een moedige daad, maar nu ook weer niet zó heldhaftig. Ook u kan de vroegere waterlopen van de stad bezoeken tijdens een georganiseerde wandel- en boottocht, startend vanaf Het **Ruihuis** op de Suikerrui.

Poort 22 (Koppel aan Het Steen)

Opgelucht wandelen de Reiziger en de Dame langs de Schelde naar **Het Steen**, het oudste gebouw van Antwerpen en een iconische trekpleister voor bezoekers en bewoners.

Het Steen ontstond rond de eeuwwisseling tussen de 12^e en 13^e eeuw als poortgebouw van de ommuurde burcht op het vroegere schiereiland de Werf aan de Schelde. In het begin van de 16^e eeuw, toen Karel V keizer was, werd Het Steen grondig verbouwd. Tot 1823 was Het Steen een gevangenis. Daarna deed het gebouw kort dienst als woning, houtzagerij en visopslagplaats. In 1862 opende Het Steen zijn deuren als museum: eerst als Museum van Oudheden en nadien als Nationaal Scheepvaartmuseum. De collecties van die musea kan u nu bekijken in het **MAS** (Museum aan de Stroom). Het Steen zelf ondergaat vanaf 2018 een grondige renovatie. In 2020 wordt het eeuwenoude icoon een nieuw toeristisch onthaalcentrum voor Antwerpen waar bewoners en bezoekers terecht kunnen voor informatie, tickets, boekingen en tentoonstellingen.

Bij Het Steen staat al sinds 1963 een groot bronzen beeld van de kwelgeest **Lange Wapper**. Dit ludieke spook uit de Antwerpse folklore kon zich zo lang maken dat hij door de vensters van de hoogste verdiepingen kon binnenkijken. Zo staat hij ook afgebeeld. Volgens de legende kwam deze kwelgeest vooral 's nachts tevoorschijn om dronkaards te achtervolgen. Eerst liep hij als een klein mannetje achter hen aan, maar dan maakte hij zich almaar groter tot hij boven de huizen uitstak. Wanneer de dronkaard dan thuiskwam, keek de Lange Wapper door zijn raam naar binnen.

De zon schijnt en dus nemen de Reiziger en de Dame, samen met heel wat toeristen en bewoners, een welverdiende pauze op het ponton aan het Steenplein. Ze genieten van het prachtige zicht op het glinsterende water en een fris Antwerps **biertje**.

Extra info:

- chocolade: In de jaren 1950-70 waren er in Antwerpen meer dan 30 chocolatiers die pralines maakten in een eigen atelier. Ze wisselden maandelijks van gedachten in een cafétje op de Suikerrui. Bastin, Burie, Del Rey en Goossens zijn de oudste nog bestaande Antwerpse chocolatiers van die generatie. Ze hebben een rijke traditie en elk hun specifieke producten. Er zijn intussen heel wat winkels bijgekomen zodat Antwerpen terug een metropool is geworden van ambachtelijke chocolatiers.

Poort 23 (ZOO Antwerpen)

Naar de ZOO! Een uitstap die in Antwerpen niet kan ontbreken. Ook voor de Dame en de Reiziger niet.

ZOO Antwerpen is de oudste dierentuin van België en een van de oudste ter wereld. Hij werd in 1843 opgericht door Jan Frans Loos, schepen van Financiën (1840-1848) en Antwerps burgemeester (1848-1862) en door Jacques Kets. Die laatste was de eigenaar van een bizar 'kabinet van natuurlijke curiositeiten' met fazanten, paradijsvogels en zwanen. In maart 1843 kocht Kets samen met zijn partners een stuk grond van een hectare naast het pas gebouwde station, dat toen nog van hout was. Langzaam groeiden de dierkundige en botanische verzamelingen. De tuin breidde uit tot een oppervlakte van elf hectare.

Zo komt het dat u nu, midden in de stad, vlak naast het station Antwerpen-Centraal meer dan 950 soorten en ruim 5000 dieren kan bewonderen.

Extra info:

- De tegels op de tekening zijn terug te vinden in het stadhuis in één van de schouwmantels van het stadhuis.

Poort 24 (Koppel aan de haven)

Helemaal opgeladen trekken de Reiziger en de Dame naar de Antwerpse **haven** met haar bijzonder rijke geschiedenis.

Al sinds de middeleeuwen vinden schepen met lading en passagiers hun weg naar Antwerpen langs de Schelde. In de Gouden 16^e Eeuw groeide Antwerpen daardoor uit tot een welvarende en toonaangevende wereldhaven. Maar vanaf 1572 zorgden de blokkades van de Schelde voor een dieptepunt in de havengeschiedenis. Het duurde bijna 300 jaar voordat de tol op de Schelde in 1863 werd afgekocht.

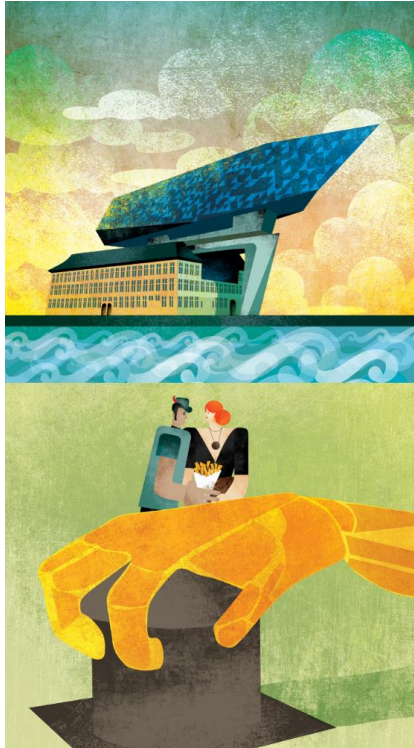
In de 19^e eeuw barstte Antwerpen als handelsstad uit haar voegen. Om plaats te maken voor de groeiende haven, besliste men om de Scheldekaaien recht te trekken (1875-1911). De vlieten werden gedempt en aan de noordzijde van de stad werden nieuwe dokken aangelegd. Rond 1930 was Antwerpen de derde belangrijkste haven van het Europese continent met een ijzersterke reputatie als stukgoed- en laadhaven. De haven legde in die tijd de basis

voor wat nog altijd een van haar belangrijkste troeven is: 'Elke lading kan een schip vinden en elk schip een lading'.

Na de Tweede Wereldoorlog betekenden het Marshallplan en het Tienjarenplan van de Belgische regering een ongekennde groei: het dokvolume verdubbelde en de haven reikte op de rechtse Scheldeoever tot aan de Nederlandse grens.

Aan de Scheldekaaien kan u gratis de grootste en meest indrukwekkende museumcollectie van **havenkranen** ter wereld bewonderen.

Poort 25 (Havenhuis)

De Reiziger en de Dame doen zich te goed aan een pak heerlijke Antwerpse frieten bovenop de stalen hand van kunstenaar Bruno Kristo, aan de voet van het Havenhuis. Met dit kunstwerk geeft Kristo een update aan het oude verhaal van Brabo, die het opneemt tegen de reus Antigoon en de Schelde weer tolvrij maakt. De stalen hand staat symbool voor alle krachten die de doorvaart op de Schelde hebben proberen te verhinderen.

Achter de Reiziger en de Dame schittert het nieuwe **Havenhuis** van architect Zaha Hadid (1950-2016) als een diamant. De basis van het gebouw is een oude, beschermde brandweerkazerne. Ernaast en bovenop kwam een nieuwbouw die eruit ziet als de romp van een zeilschip met een vooruitgestoken boegspriet en facetten van een diamant, gericht naar het Kattendijkdok. Het gebouw verenigt Antwerpen als wereldhaven met haar diamantnijverheid. Sinds september 2016 werken hier vijfhonderd medewerkers van het Havenbedrijf. Wil u graag eens binnenkijken? U kan het Havenhuis zowel

individueel als in groep bezoeken met een stadsgids.

Extra info:

- De Reiziger en de Dame eten typische Belgische frietjes.

Poort 26 (MAS)

De Reiziger en de Dame duiken in een papieren bootje boordevol werken van **Eugeen Van Mieghem** (1875-1930). De kunstenaar Van Mieghem werd geboren in de Antwerpse haven en liet zich een leven lang door die haven inspireren. Zijn werk schetst een indrukwekkend, uniek en virtuoos beeld van de mens in een kosmopolitische wereldhaven. Zijn tekeningen over de landverhuizers van de Red Star Line zijn bekend tot in de Verenigde Staten. Ontdek zijn werk zelf tijdens een geleide Van Mieghem-beeldenwandeling.

Vanuit hun bootje staren de Reiziger en de Dame naar het **MAS**. Het statige Museum aan de Stroom is een ontwerp van Neutelings Riedijk Architecten en opende haar deuren in 2011. Het gebouw is geïnspireerd op de 19^e-eeuwse pakhuizen die typisch zijn voor deze wijk, Het Eilandje. Binnen volgen de Reiziger en de Dame de spiraalvormige boulevard langs de enorme ramen. Ze gaan omhoog langs alle museumzalen waar telkens een nieuw verhaal over Antwerpen, de stroom, de haven en de wereld op hen

wacht. Onderweg kijken ze naar beneden en ontdekken 'Dead Skull', het reusachtige mozaïek op het museumplein van de hand van de Belgische kunstschilder Luc Tuymans (1958-). Helemaal aan de top wacht hen een adembenemend panorama over Antwerpen. Het MAS is een totaalbeleving die u niet wil missen. De wandelboulevard en het panorama zijn gratis en tot laat in de avond geopend.

Extra info:

- De arm van het standbeeld van Kristo komt hier uit het water.
- Er zijn een aantal standbeelden van Van Mieghem te zien in de omgeving van het MAS.

Poort 27 (Trouwen)

En dan is het zover. De Reiziger en de Dame bezegelen hun liefde en huwen, uiteraard in de statige **Trouwzaal** van het stadhuis van Antwerpen. Net zoals Antwerpse koppels dat al meer dan 130 jaar doen. Deze zaal was oorspronkelijk bedoeld als 'staetcamere' voor de ontvangst van vorsten en landvoogden. De Trouwzaal kreeg haar huidige functie na de verbouwing van 1880-1884.

De Franse Revolutie aan het einde van de 18^e eeuw betekende een nieuw begin voor de stad en het stadhuis. Het Franse bestuur zorgde voor veel veranderingen en bracht een nieuw politiek systeem met zich mee. Vanaf dan werd ook de burgerlijke stand, zoals wij die kennen, ingevoerd. Sindsdien zijn gemeenten verplicht om in tweevoud akten van geboorte, huwelijk en overlijden op te maken.

De Gentenaar Victor Lagaye (1825-1896) maakte in 1886 vijf grote wandschilderingen op de muren van de

Trouwzaal. Ze verbeelden huwelijksceremonies uit verschillende tijdstippen in de geschiedenis. Toen Lagaye aan zijn schilderwerk begon, ontdekte hij overblijfselen van oude fresco's van Hans Vredeman de Vries (1527-1609), met daaroverheen geschilderde leuzen uit de Franse tijd. Maar Lagaye gaf de voorkeur aan zijn eigen visie op het verleden, dus bracht hij zijn nieuwe wandschilderingen aan bovenop de oude. Ga ze na de restauratie zeker bekijken.

Poort 28 (Huwelijksreis)

Nu begint een nieuw avontuur voor de Reiziger en de Dame. Bovenop een vergrendelde kist, de **'privilegie'**, vliegen ze naar hun nieuwe bestemming: een huwelijksreis om nooit te vergeten.

In de 13^e eeuw bewaarde de stad al haar belangrijke documenten in de zogenoemde privilegie of privilegiekom, een kist van meer dan twee meter lang. De eerste stukken die in de koffer werden opgeborgen, waren twee charters uit 1221, het jaar dat Antwerpen stadsrechten kreeg van de hertog van Brabant. Die werden op een heel ingenieuze manier beveiligd. Op de kist zitten dertien sloten: negen hangsloten en vier ingewerkte sloten. De stadsbestuurders kregen elk één sleutel. Ze konden de koffer alleen openen door allemaal samen te werken.

Samen met de gestage verdichting en uitbreiding van de stad, groeide ook de stapel documenten. De privilegiekom werd te klein. Tot aan de Franse Revolutie bewaarden de verschillende diensten die in het stadhuis gevestigd waren elk hun eigen documenten. Nadien werd het eerste stadsarchief opgericht. De privilegie wordt, net als het stadhuis, gerestaureerd en krijgt in 2020 een plaats in het vernieuwde stadhuis.

Er ligt veel werk op de plank voor het stadhuis. Veel handen werken ijverig verder om u binnenkort te kunnen verwelkomen in het vernieuwde, hedendaagse **'Huis van de Stad'**. De Reiziger en de Dame popelen om u er te begroeten. Tot dan!

Extra info:

- De privilegiekom wordt gedragen door enkele zwarte roodstaarten.

Een ludieke kijk in het stadhuis (Suikerrui)

- **Stellingdoek** bevat illustratie van Fatinha Ramos –doorsnede stadhuis
- Isabella Brant & andere herkenbare figuren in doorsnede van het stadhuis
- **Werfomheining**: schermen met stedelijke boodschappen aan Suikerrui, schermen met werfinfo aan Grote Markt

